

UOT-811.512.162

Səhifə: 109-114

<https://doi.org/10.59849/2663-8967.2025.2.109>

Nadirə Hüseynzadə
Milli Aviasiya Akademiyası
nadire@huseynzade.com

**İNGİLİS DİLİNDƏ FELİ FRAZEOLoji BİRLƏŞMƏLƏR:
PROBLEMLƏR, YANAŞMALAR VƏ TƏDRİS STRATEGİYALARI
XÜLASƏ**

Bu məqalə ingilis dilini xarici dil kimi öyrənənlər üçün feili frazeoloji birləşmələrin mənimsənilməsilə bağlı problemlər və onların mümkün həll yollarından bəhs edir. Araşdırma göstərir ki, frazeoloji feillər həm şifahi, həm də yazılı ünsiyyətdə yüksək tezliklə işlənən, lakin semantik çoxmənalılıq və sintaktik xüsusiyyətlər səbəbindən öyrənənlər üçün çətinlik yaradan dil vahidlərindəndir. Ədəbiyyat icmalı çətinliklərin yalnız vahidlərin təbiətindən deyil, həm də tədris metodologiyasından qaynaqlandığını göstərir. Tədqiqat həm müəllim, həm də öyrənən üçün tətbiq edilə bilən strategiyalar və mərhələli yanaşma təklif edir.

Açar sözlər: frazeoloji birləşmə, semantik, çoxmənalılıq, sintaktik, dil vahidi.

Giriş: Problemin aktuallığı və ilkin təsbitlər Feili frazeoloji birləşmələr həm yazılı, həm də şifahi nitqdə geniş istifadə olunduğundan ingilis dilini öyrənənlər üçün onları başa düşmək və mənimsəmək çox mühüm əhəmiyyət kəsb edir. İngilis dilini öyrənən hər bir şəxs, istər uşaq, istərsə də yetkin olsun, feili frazeoloji birləşmələrin ingilis dilinin qrammatikası və lüğətinin ən çətin bir hissəsi olduğunu yəqin ki, təsdiqləyər. Çox zaman dil öyrənənlər bu feili birləşmələri başa düşməkdə və dilə tətbiq etməkdə çətinlik çəkdiklərindən onların istifadəsindən yayınırlar.

Feili frazeoloji birləşmələr feil+sözünü/zərfdən ibarət birləşmələrdir. Feilə artırılan bu hissəciklər (sözünü/zərf) feilin ilkin mənasını tamamilə dəyişir, ona yeni məna verir. Məsələn, to get — “əldə etmək”, lakin to get up — “oyanmaq, qalxmaq” deməkdir. Darwin və Gray (1999) feili frazeoloji birləşmələri həm leksik, həm də sintaktik vahid kimi funksiya göstərən feil+sözünü/zərfdən ibarət bir kompleks kimi müəyyən etmişdir. Bolinger (1971) qeyd edir ki, feili frazeoloji birləşmələr ingilis dilində yeni sözlərin, ehtimal ki, ən məhsuldar mənbəyidir. Cornellin (1985) fikrincə, bu birləşmələr danışqda və qeyri-rəsmi yazıda geniş istifadə olunduğundan, ana dili ingilis dili olanları başa düşmək və onlarla ünsiyyət qurmaqda nəzərə çarpacaq dərəcədə mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Fletcher (2005) isə frazeoloji feillərin fikrin qısa və vurğulu ifadəsi baxımından bütün mətn tiplərində — hətta rəsmi mətnlərdə belə yer ala bildiyini vurğulayır. İlkən araşdırmalara və müvafiq ədəbiyyatlara əsasən deyə bilərik ki, feili frazeoloji birləşmələr ingilis dilini xarici dil kimi öyrənənlər üçün çox problemləli sahələrdən biridir. Bu səbəbdən öyrənənlər çox vaxt onların istifadəsindən yayınır, alternativ olaraq isə bir sözlə ifadə olunmuş ekvivalentlərə üstünlük verirlər.

Problem kateqoriyaları - İngilis dilini xarici dil kimi öyrənənlər üçün frazeoloji feillərin yaratdığı problemlər barədə kifayət qədər ədəbiyyat var. Nəticə etibarilə, belə qənaət formalaşır ki, təkcə bu vahidlərin mahiyyəti deyil, həm də onları öyrədən tədris metodları və yanaşmalar öyrənənlərin çətinlik çəkməsinin əsas səbəblərindəndir.

Blau, Gonzales və Green (1983) feili frazeoloji birləşmələrlə bağlı öyrənənlərin üzləşdiyi problemləri iki kateqoriyada təsnif edirlər: [1] semantik/lüğət problemləri; [2] sintaktik/söz sırası problemləri. Onlar qeyd edirlər ki, tələbələr çox zaman iki və ya üç sözdən ibarət frazeoloji feilləri xüsusi məna daşıyan vahid kimi qəbul etmirlər. Nəticədə öyrənənlərin böyük hissəsi frazeoloji

feillərin əvəzinə birsözlü feillərə həddən artıq üstünlük verirlər. Məsələn, *She picked up the phone immediately* əvəzinə *She answered the phone immediately*.

Struktur: təsirli/təsirsiz feillər, ayrılan/ayrılmayan birləşmələr:

Bəzi frazeoloji feillər təsirli olub özündən sonra tamamlıq tələb etdiyi halda, digərləri təsirsizdir və tamamlıq tələb etmir. Elə feillər də var ki, kontekstdən asılı olaraq həm təsirli, həm də təsirsiz işləyə bilər.

Ayrıma baxımından iki əsas tip ayırd edilir: ayrılan (separable) və ayrılmayan (inseparable) frazeoloji feillər. Bir sıra hallarda feil və hissəciyi bir-birindən ayırmaq olmaz — araya tamamlıq daxil etmək mümkün deyil. Məsələn, *to agree with* (“razılaşmaq”) — *I totally agree with you* cümləsində *you* əvəzliyini *agree* və *with* arasında işlətmək qeyri-mümkündür.

Digər feillərdə isə tamamlıq məhz feil və hissəcik arasında yer almalıdır. Məsələn, *to tell off* (“danlamaq”): *The teacher told her off for talking during the class* — burada tamamlıq (*her*) *told* və *off* arasında dayanır. Bu cür struktur xüsusiyyətlərin mənimsənilməsi öyrənənlər üçün ciddi çətinlik yaradır.

Bəzən müəllimlər/dərsliklər öyrənənləri bütün növ frazeoloji feilləri əzbər öyrənməyə yönəldir. Halbuki nüanslar vacibdir. Celce-Murcia və Larsen-Freeman (1999) *turn out* feilini nümunə göstərərək belə izah edir:

- a) Turn out the lights.
- b) Turn the lights out.

Burada tamamlıq isimlə ifadə olunduğuna görə onu sözlüyündən əvvəl və ya sonra yerləşdirmək sintaktik baxımdan mümkündür (seçim azaddır). Lakin tamamlıq əvəzliklə ifadə olunanda məcburi şəkildə feil və hissəcik arasında dayanmalıdır:

- c) Turn them out. (düzgün)
- d) Turn out them. (yanlış)

Semantika: çoxmənəlilik və idiomatiklik

Cornell (1985) qeyd edir ki, problemlərdən biri frazeoloji feillərin çoxmənəliliğidir. Eyni *feil+hissəcik* birləşməsi həm idiomatik, həm də qeyri-idiomatik istifadəyə malik ola bilər. Məsələn, *put up* müxtəlif mənalar daşıya bilər:

He put us up for the night. (O, bizi bir gecəlik qonaq etdi.)

Who put you up to this? (Səni buna kim təhrik etdi?)

He put up a good fight. (O, yaxşı müqavimət göstərdi.)

“*turn down*” frazeoloji feili də ən azı iki əsas mənə daşıyır: “səsi azaltmaq” və “rədd etmək”:

He turned down the radio. (O, radionun səsini azaltdı).

He turned down my invitation. (O mənim dəvətimi rədd etdi).

Steele (2005) öyrənənlərdə çətinliyi azaltmaq üçün müəllimlərə tövsiyə edir ki, feil-hissəcik birləşməsinin məhz mətndə “qabarıq görünən” mənasını əvvəlcə möhkəmləndirsinlər; digər mümkün mənalar isə sonradan təqdim edilsin.

Kontekstdə öyrənmə və multimodal yanaşma

Frazeoloji feilləri yadda saxlamağın ən effektiv yollarından biri onları kontekst daxilində öyrənməkdir. Bu vahidlər danışq dilinin böyük hissəsini təşkil etdiyindən mahnı sözlərində tez-tez rast gəlinir. Mahnı sözlərini öyrənmək və ucadan oxumaq, “boşluqları doldur” tipli tapşırıqlar, kontekstual kartlar və situativ rollar vasitəsilə istifadəsini təkrar etmək uzunmüddətli yaddaşı gücləndirir.

Hissəciklər və semantik mənə. Hissəciklərin çoxu semantik mənə daşıyır. Bu tipik mənaları öyrənməyə göstərmək yeni frazeoloji feillərin təxminini asanlaşdırır.

Hissəcik	Tipik mənalar	Nümunələr
U	tamamlama, artım, “yuxarı”	<i>finish up, build up, grow up, heat up,</i>

p		metaforası	<i>cheer up</i>
ut	O	tam tükənmə, yayıb-paylama, “kənara çıxma”	<i>run out, figure out, hand out, carry out, stand out</i>
ff	O	ayırma, deaktiv etmə, başlanğıcdan ayrılma	<i>take off, switch off, cut off, pay off</i>
own	D	azaltma, rədd etmə, “aşağı” metaforası	<i>turn down, slow down, write down, calm down</i>
n	O	davam, qoşulma, işə salma	<i>go on, carry on, put on, turn on, take on</i>
ver	O	yenidən baxma, köçürmə/ötürmə, üstünlük	<i>do over, think over, hand over, take over, look over</i>
ack	B	geri dönmə, bərpa	<i>go back, give back, pay back, call back</i>
way	A	uzaqlaşdırma, aradan qaldırma	<i>throw away, give away, fade away</i>
n	İ	daxil olma, iştirak	<i>get in, check in, hand in, join in</i>

Birsözlü ekvivalentlər və üslub nüansları. Aşağıdakı cədvəl frazeoloji feillərlə birsözlü sinonimlərin üslub fərqlərini göstərir. Frazeoloji variant daha çox şifahi nitqdə işlənir və təbii səslənir, birsözlü variant isə rəsmi, yazılı üslubda üstünlük qazana bilər.

Frazeoloji feil	Birsözlü ekvivalent	Nüans/Misal
put off	postpone	<i>We had to put off the meeting.</i> (daha şifahi)
look into	investigate	<i>The board will look into the issue.</i>
carry on	continue	<i>Please carry on working.</i>
with come up	devise	<i>She came up with a plan.</i>
take on	accept/undertake	<i>He took on a new role.</i>
get over	recover	<i>She got over the flu.</i>
turn down	reject	<i>They turned down the offer.</i>
set up	establish	<i>They set up a company.</i>
bring up	raise	<i>He brought up a question.</i>

Tez-tez işlənən frazeoloji feillər (qruplara görə).

Up- *build up* (yığmaq), *cheer up* (şənləndirmək), *finish up* (tamamlamaq), *give up* (imtina etmək), *grow up* (böyümək), *heat up* (qızdırmaq), *pick up* (götürmək/öyrənmək), *set up* (qurmaq), *speed up* (sürətləndirmək), *turn up* (səsi/artımı yüksəltmək), *wake up* (oyanmaq).

Out - *break out* (başlamaq/partlamaq), *carry out* (icra etmək), *figure out* (baş düşmək), *find out* (öyrənmək), *hand out* (paylamaq), *run out (of)* (tükənmək), *sort out* (həll etmək), *stand out* (seçilmək), *work out* (həll etmək/idarə etmək), *burn out* (yanıb tükənmək).

Off - *call off* (ləğv etmək), *cut off* (kəsmək/ayırmaq), *switch off* (söndürmək), *take off* (uçmaq/çıxarmaq), *tell off* (danlamaq), *pay off* (borcu ödəmək/özünü doğrultmaq).

Down - *break down* (xarab olmaq/analiz etmək), *calm down* (sakitləşmək), *slow down* (yavaşıtmaq), *turn down* (səsi azaltmaq/rədd etmək), *write down* (yazmaq).

On - *put on* (geyinmək/qoşmaq), *take on* (öhdəlik götürmək), *go on* (davam etmək), *carry on* (davam etmək), *hold on* (gözlə), *turn on* (qoşmaq).

Over - *do over* (yenidən etmək), *hand over* (təslim etmək), *take over* (idarəni ələ almaq), *think over* (yenidən düşünmək), *look over* (göz gəzdirib yoxlamaq).

Back - *bring back* (geri gətirmək), *call back* (geri zəng etmək), *give back* (geri qaytarmaq), *pay back* (geri ödəmək), *get back* (geri dönmək).

Away - *give away* (bağışlamaq/açığa çıxarmaq), *throw away* (atmaq), *fade away* (sönmək, yox olmaq).

In - *check in* (qeydiyyatdan keçmək), *get in* (daxil olmaq), *hand in* (təslim etmək), *join in* (qoşulmaq), *fill in* (doldurmaq).

Tədris çərçivəsi: prinsip və strategiyalar

Tədris zamanı müəyyən prinsip və strategiyalar tətbiq etməklə frazeoloji birləşmələrin asanlıqla mənimsənilməsinə nail olmaq olar:

- Tezlik analizi: Əvvəlcə daha çox rast gəlinən vacib frazeoloji feilləri (məs., *get, take, put, come, go* + hissəciklər) öyrətmək.

- Fərqiçilik: Məndə vurğulama, altından xətt çəkmə, rəngləmə ilə frazeoloji feilləri nəzərə çarpdırmaq.

- Təkrarlama: Kartlar (flashcards), xatırlatma məşqləri və aralıqlı təkrarlar.

- Multi modal yanaşma: Mahni sözləri, dialoqlar, podkast parçaları, video alt-yazılar.

- İstifadə yönümlü tapşırıqlar: Rol oynama, problem həlli dialoqları.

Nəticə: Yekunda bir daha vurğulayaq ki, frazeoloji feillər ingilis dilinin canlı və məhsuldar bölməsidir; onlar yazılı-şifahi ünsiyyətdə təbii səslənmənin açarlarından biridir. Lakin struktur (ayrılan/ayrılmayan, təsirli/təsirsiz) və semantika (polisemiya, idiomatiklik) baxımından yaratdığı çətinliklər nəzərə alınmadan effektiv mənimsəmə mümkün deyil. Bu məqalədə [Darwin & Gray, 1999; Bolinger, 1971; Cornell, 1985; Fletcher, 2005; Blau, Gonzales & Green, 1983; Celce-Murcia & Larsen-Freeman, 1999; Steele, 2005] mənbələrdə təsvir olunan əsas problemlər xülasə edilmiş, nümunələr, qaydalar və dərs strategiyaları sistemləşdirilmişdir. Ən önəmlisi, frazeoloji feillərin mənimsənilməsi aralıqlı təkrar, multimodal yanaşma və məqsədyönlü fəaliyyətlər vasitəsilə kontekstlə istifadə ilə möhkəmlənir.

Ədəbiyyat siyahısı

1. Bolinger, D. (1971). *The Phrasal Verb in English*.
2. Cornell, A. (1985). *Realistic Goals in Teaching Phrasal Verbs*.
3. Darwin, C. M., & Gray, L. S. (1999). *Going After the Phrasal Verb: A Theoretical Explanation*.
4. Fletcher, B. (2005). *On the Use of Phrasal Verbs in Formal Texts*.
5. Blau, E., Gonzales, P., & Green, J. (1983). *Learner Difficulties with Phrasal Verbs*.
6. Celce-Murcia, M., & Larsen-Freeman, D. (1999). *The Grammar Book*.
7. Steele, V. (2005). *Teaching Phrasal Verbs through Context*.
8. *Oxford Phrasal Verbs Dictionary*, 2002.
9. *Cambridge Phrasal Verbs Dictionary*, 2006.
10. *Merriam-Webster Dictionary*, 2025.

Housseinzadeh Nadirah

Phrasal verbs in english: challenges of acquisition, methodological approaches, and teaching strategies

Abstract

This article discusses the challenges related to the acquisition of phrasal verbs by learners of English as a foreign language and explores possible solutions. The study reveals that phrasal verbs are among the language units that frequently occur in both spoken and written communication, yet they present difficulties for learners due to their semantic ambiguity and syntactic features. The literature review indicates that these challenges stem not only from the nature of the units themselves but also from the teaching methodology. The research proposes strategies and a step-by-step approach that can be applied by both teachers and learners.

Key words: *phrasal verbs, semantic, polysemy, syntactic, language unit.*

Гусейнзаде Надира

Фразеологические глаголы в английском языке: проблемы усвоения, методологические подходы и стратегии преподавания

Резюме

В данной статье рассматриваются проблемы усвоения фразеологических глаголов у изучающих английский язык как иностранный, а также возможные пути их решения. Исследование показывает, что фразеологические глаголы относятся к числу языковых единиц, которые часто употребляются как в устной, так и в письменной речи, но вызывают трудности у изучающих из-за семантической многозначности и синтаксических особенностей. Обзор литературы свидетельствует о том, что трудности обусловлены не только природой самих единиц, но и методикой преподавания. В исследовании предлагаются стратегии и поэтапный подход, которые могут быть применены как преподавателем, так и обучающимся.

Ключевые слова: *фразеологическое сочетание, семантический, многозначность, синтаксический, языковая единица.*

Çara tövsiyə edən: *Milli Aviasiya Akademiyası, İngilis dili kafedrası*

Rəyçilər: *f.f.d., dos. Mənzurə Musayeva*
f.f.d. Rumella Əsədova